

על פירוש סבלוני למגילת רות, ונסיבות כתיבתו

"החיים יתנו אל ליבם"

שמו של החיבור פלאי ונסיבות הופעתו פלאיות, ורק שם המחבר מוכר לנו, כמו פרטים מועטים אלו: "ספר הסבלני, דברים אחדים על מגילת רות, מאתי הצעיר לבית הלוי, יואל ליבוש הערצאג, ווארשא תר"נ" • ואם לא די בשמו של הספר, הרי שחתימת המחבר בסוף חיבורו מוסיפה פלא על פלא: "תם ונשלם היום יום ה' פרשת פנחס כ"ב לירח תמוז שנת תרמ"ז אותו יום אשר בשנה העברה נצלת מן הרעם הגדול אשר הכה כמה נפשות בק"ק איישישאק ואני נצלתי ממות לחיים כמו שספרו לנו המכ"ע (= המכתבי עתים) בימים ההם"

חיים זאב באקשט

ז"ל אשר שלח את הדברים במכתב לכתה"ע בית יעקב מס' 165 ירושלים תשל"ד:

באותם הימים עמדה קהילת איישישאק למנות דיין. המועמד שאנשי הקהילה רצו בו היה הגאון ר' נח יצחק דיסקין מלומז'ה (אחיו של גאון הדור הרב מבריסק רבי יהושע לייב דיסקין שעלה בסוף ימיו לירושלים עיה"ק). אחד מתקיפי פרנסי העיר הפריע לבחירה זו, לא בגלל שום סיבה עניינית אלא שהיה מעונין בבחירת מועמד אחר שהיה מקורב אליו. הרב יואל הרצוג השתדל לדבר על לבו של הפרנס המתנגד, להסביר לו את גדלו וצדקתו של רבו הרב דיסקין. הפרנס ביקש להצדיק את התנגדותו והמציא סיבה לא נכונה, הוא טען שהרב דיסקין פסול לדיינות מאחר שהוא - חרש. בשמוע הרב הרצוג את דברי הלעז והשקר הללו התרגז מאד וזועם צעק אל הפרנס: "אתה חרש שאינך שומע לתורה. וגם עיוור אתה שאינך רואה העונש הצפוי לכל מי שמוציא לעז על תלמיד חכם שהוא גם צדיק מפורסם!". אך יצאו הדברים מפיו של הרב והנה רעם גדול היכה בבית, שתי בנות של הפרנס נהרגו והפרנס עצמו התחרש, ונשאר חרש לכל ימי חייו. והרב הרצוג שב מיד לעירו לומז'ה, שבור ורצון בגלל העונש החמור שבא על יהודי על ידו. אחת הבנות היה שמה רות. ומאחר שכל האסון הגדול באישישאק נבע מאותה סיבה שגרמה למות אלימלך ושני בניו, היינו "ששפטו את שופטיהם", כתב הרב הרצוג ליום השנה הראשון למעשה הרעם, את פירושו למגילת רות, על שניצל ממות לחיים - "והחיים יתנו אל ליבם" להתרחק מבויון תלמיד חכם"...

במקום אחר, (משואה ליצחק עמ' 85), הוסיף ר"י גולדמן איזה פרטים

ד' באפו.

והחיים יתנו אל ליבם

אמנם, מאורעות אלו, אינן אלא חלק קטן וחסר מן התמונה הכללית, אותה חשף כעבור שנים בנו הגריא"ה הרצוג. וכך נרשמו הדברים מפיו של הגריא"ה, ע"י מזכירו ר' יעקב גולדמן

הגאון ר' יואל הלוי הרצוג זצ"ל

תחילה מילים מספר על המחבר: הג"ר יואל הרצוג נולד בשנת תרכ"ו, בכפר קטן בצד לומז'ה, עיר מלאה חכמים וסופרים. תחילת לימודו אצל הגאון ר' נח יצחק דיסקין (אחי מהרי"ל) רבה של לומז'ה, ואח"כ לקח תורה בישיבות נובהרדוק ואישישאק. עם עלותו של הגאון ר' מלכיאל טננבוים על כסא רבנות לומז'ה, היה ר' יואל יד ימינו בכל עניני הרבנות. לימים שימש בכמה רבנויות ביניהם: לידעז' שבאנגליה ובפאריז, שם היה עמוד התווך של היהדות החרדית עד לפטירתו בשנת תרצ"ה. ר' יואל נודע במוחו העילויי וביושר לבבו, אמרו עליו שהיה מחזר אחר אורחים בתחנת הרכבת להביאם לביתו (ור' עוד במסגרת). בנו הלא הוא הג"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל ששימש בתפקיד הרה"ר לישראל.

הרעם הגדול אשר באישישאק

ונשוב עתה אל החיבור ונסיבותיו. כאמור מעלה בדברי ר' יואל, החיבור נכתב לרגלי הצלתו מ"הרעם הגדול" אשר באישישאק אשר הכה כמה נפשות ונפשו שלו היתה לו לשלל. רישומו של הרעם הגדול נמצא אכן במכתבי העיתים. כך למשל אנו קוראים בעיתון הצפירה מיום א' ז' מנ"א תרמ"ו: מאישישאק כותבים לנו... כי אסון נורא קרא בימים האלה לאחת המשפחות הכבודות בעיר והוא: בשעה הראשונה אחר הצהריים התקדרו השמים בעבים ומטר סוחף נתן ארצה ופתאום הכה הברק באחד

ועסקין בחדויותא

לקט עובדות מופת וסיפורי הוד
מרוממות עמל התורה ואהבתה

החזו"א היה אומר שאצלו כל בחור הוא בספק גדול הדור! והיתה עובדא שהיו שרצו לפתוח מסגרת מיוחדת לבחורים חלשים, אך החזו"א לא הסכים ואמר, מי יוכל להכריע מי הוא בחור חלש. וסיפר על אחד שבבחרותו לא הבין את דברי רש"י שכתב ש'כל אות שצריכה למד בתחילתה, הטיל בה הא בסופה', ולבסוף נהיה לאחד מגדולי הדור. והנה אם היה מגיע אלינו בחור כזה, הלא היינו שולחים אותו מעיקרא למסגרת של חלשים... (ס' במחיצתם).

ותלמוד תורה כנגד כולם

הגה"ק רבי נחום שאדיק'ר זצוק"ל היה מתענה וצם צומות רבים. ופעם בסוף הצום לפני השקיעה, ביקש לטעום משהו. ושאלוהו מדוע אינו ממתיך עוד מעט לסיום הצום. והשיב שכעת הוא באמצע תוס' והרגיש חולשה שמחמת כן נחסר לו בהבנת התוס', וזהו חשוב יותר מכל התענית!...

*

רבי אלחנן כותב, ששמע מפה קדשו של החפץ חיים שאמר: לא איכפת לו ליצה"ר שיהודי יצום ויבכה ויתפלל כל היום, ובלבד שלא ילמד! (ביאורי אגדות שבסוה"ס קובץ הערות).

*

פעם כשהביאו עולים לא"י, והיה פיקו"נ ממש לבוא ולהציל משמד, ושאלו את החזו"א אם לקרוא לבחור מסויים שיבוא להציל, (ואותו בחור היו תקופות שהיה מונח בלימוד והיו תקופות שלא). והחזו"א ענה, שאם עתה זוהי תקופה שהוא לומד, אסור בשום אופן להפריע לו, כי הפיקו"נ הכי גדול של כלל ישראל זהו להיות תלמיד חכם!!

גדולה שימושה

והלה הראה לו על הבלן, אך, לרוב השתוממותו, אין זה אותו האיש ששמשו. "אולי נמצא פה גם בלן נוסף" שואל ה"חפץ חיים". "לא", עונה הבלן, "אני הבלן היחיד פה". ועדיין, אפשר הוא הטועה, חשב ה"חפץ חיים", ורק הבלן אינו רוצה לבוא על שכרו, עמד והפציר בו שיקח ממנו שכר פעולתו.

אך הלה, הבלן, טוען ואומר: "איני יודע מה אתה סח". כעת כבר הבין ה"חפץ חיים" שנתאנה באופן לא רגיל זה. מילא, מה שהיה היה; וכי מה אפשר לעשות.

למחרת, בשבת אחרי הצהרים, ביקר ה"חפץ חיים" את ביתו של הרב דמתא, להשתעשע אתו בדברי תורה. כל הבחורים הנוכחים בבית הרב הושיטו לו "שלום", ובתוכם היה גם הרב הרצוג. בראות ה"חפץ חיים" את הרב הרצוג, שאלו: "מתראה אתה להיות ידוע לי; אולי היית בראדין?" "לא", ענה הרב הרצוג, "בראדין לא הייתי מעולם". "אבל, עם כל זה, מכיר אני אותך; איפה ראיתך?" "אולי אתמול", ענה הרב הרצוג, בקול מעורב ברעד וחדוה, לתמהון כל הנאספים, ופני ה"חפץ חיים" נתאדמו, כמאיזו כלימה מסותרת. ה"חפץ חיים" כבר הבין שהוא מרמז על המאורע דאתמול, על הבלן שנעלם, ובקול רציני אמר אליו: "עוד הפעם לא תעשה כזאת"!!! (ר' שמואל פליסקין, המסילה, תמוז תש"א)

ונביאם כאן לשלימות הדברים:

רצונו של ר' נח יצחק לעזוב את לומז'ה הגדולה לאיישישאק הקטנה, היה תמוה לרבים. ר' יואל שהיה תלמידו של ר' נח יצחק נשלח לאיישישאק לשכך את ההתנגדות התקיפה והבלתי צפויה, ר' נח יצחק היה אכן כבד שמיעה במעט, ובכך נתלה אותו פרנס ברמות רוחו כשכינהו בגסות חרש הפסול לדיינות. לפי הנמסר שם, (בשונה מהאמור לעיל), שמותן של הבנות היו רחל ולאה, הנזכרות בסוף מגילת רות לשבח. לדבריו "הפירוש כולו מלא רמזים למאורע וכולל תנחומים להורים השכולים".

אף אם לא היה הסיפור קשור לפירוש על מגילת רות, בלא ספק הרי זה בחינת כל הקורא פסוק בעונתו...!

אך יצאו הדברים מפיו של הרב והנה רעם גדול היכה בבית, שתי בנות של הפרנס נהרגו והפרנס עצמו התחרש, ונשאר חרש לכל ימי חייו. והרב הרצוג שב מיד לעירו לומז'ה, שבור ורצוף בגלל העונש החמור שבא על יהודי על ידו

תם וגשלם היום יום ה' פרישת פנחס כ"ב לירח תמוז
שנת תרס"ז, אותו יום אשר בשנה העברה נצלת
מן הרעם הגדול אשר הכה כמה נפשות בק"ק
איישישאק ואני נצלתי סמית לחיים כמו שספרו לנו
הסב"ע בימים ההם.

מאיישישאק כותבים לנו ה' מאל"ף וה' ח"ש כי אסון גורא
קרה בימים האלה לאחת המשפחות הכבודות
בעיר, והוא: בשעה הראשונה אחרי הצהרים התקדשו השמים
בעבים ונשר סוחר נתך ארצה ופתאום הכה חרב באחד הבתים
ויעבור דרך הארובה אל תוך הבית פנימה ויפגע בשתי נערות
עריבות, אחת בת שש עשרה שנה והשנית בת עשרים ויכן ארצה
וימיתן, וגם חמש נפשות אחרות אשר היו בבית נפצעו. הנפשות
המתות הובלו לקברות ואחריהן מושך אדם רב ללון לבית עולמן
וכל עדת ישראל מנכה את השרפה אשר שרף ה' באסו

"עובדה מעניינת ואופינית מספר היה ר' יואל תמיד

בהנאה מרובה, איך "הונה" את ה"חפץ חיים", והיא מראה גם על חידודו והמצאתו שלו. איתרחש, וה"חפץ חיים" בא ללומזא, בעת מסעיו של "רוכל" זה להחזיר על העיירות ולמכור את ספריו. בואו של איש פלאים זה, שתפארת אגדתית כבר נארגה סביביו בעת ההיא, נתפרסם תיכף בכל העיר. ר' יואל הרצוג עדיין לא זכה לראותו מעודו, אך מפי השמועה למד על הופעתו הפשוטה של האי גברא-רבה שהוא קטן-קומה, בעל זקן קטנטן, אדרת אילים מעילו, כובע של סמט על ראשו ועיניו הכחולים מפצים תוס, אמת ואהבה.

בערב שבת הלך הרב הרצוג לבית המרחץ, כפי מנהגו מידי ערב שבת לערב שבת. בעת היותו שמה נכנס יהודי קטן-קומה, ושואל: "מי הוא הבלן?" על ידי שכלו הפועל הרגיש תיכף שזה הוא בודאי ה"חפץ חיים". בהמצאה עליונית-חריפה-ברקאית, תפס שזו היא השעה הראויה לשמש את המונע מלהתיר כזאת לשום אדם, ור' יואל השיב: "אני הוא הבלן".

ר' יואל הוסיף הבל, ועשה את מלאכתו בשלימות, מתור עונג ונחת שזכה לשמשו. כשה"חפץ חיים" לבש את בגדיו, התחיל לחפש אחרי הבלן; "איפה הוא הבלן ששימשני?" שאל את אחד מהנוכחים, "הרי עלי לשלם לו שכר פעולתו".